

ساختارشناسی نبردهای شاهنامه

مؤلفان:

سر علی گراوند

مهناز سالاری

ویراستار:

دکتر علی حیدری

انتشارات آسو

۱۳۹۲

تلفن: ۰۹۱۲۵۷۷۵

۷۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
خ	پیش‌گفت
۱-۸۰	فصل اول: تحلیل ساختار رزمی نبردهای شاهنامه
۱	۱. مقدمه
۱۲	۲. تعریف و تحدید اصطلاحات
۱۴	۳. عناصر و عوامل اصلی ساختار نبرد
۱۵	۳-۱. طرفین نبرد
۱۷	۳-۱-۱. کشورها
۲۰	۳-۱-۲. پهلوانان
۲۰	۳-۱-۲-۱. جنگ پهلوانان خودی با همدیگر
۲۱	۳-۱-۲-۲. جنگ پهلوانان جنگ پهلوانان ایرانی با مهاجمان و پهلوانان
۲۲	۳-۱-۳. پادشاهان
۲۳	۳-۱-۴. حیوانات طبیعی
۲۲	۳-۱-۵. حیوانات و عناصر ماوراءطبیعی
۲۳	۳-۲. آمربین نبرد
۲۴	۳-۲-۱. پادشاهان
۲۵	۳-۲-۲. پهلوانان

۳۶	۳-۲-۳. اصناف و اشخاص مختلف
۳۷	۳-۳. یاریگران نبرد
۳۸	۳-۳-۱. پهلوانان
۳۹	۳-۳-۲. عناصر ماوراءطبیعی
۳۹	۳-۳-۳. عناصر طبیعی
۴۰	۳-۳-۴. کشورها
۴۰	۳-۳-۵. سپاهیان
۴۱	۳-۳-۶. شاهان
۴۱	۳-۳-۷. زنان
۴۲	۳-۳-۸. پیران و دانایان
۴۳	۳-۳-۹. زنان و کنیزان
۴۳	۳-۳-۱۰. مردان
۴۴	۳-۴. علل نبرد در ساهنان
۴۴	۳-۴-۱. کین‌خواهی
۵۰	۳-۴-۲. انتقام
۵۱	۳-۴-۳. دفاع از مملکت
۵۱	۳-۴-۴. سرکوب شورشیان و یاغیان داخلی و خارجی
۵۲	۳-۴-۵. نجات و رهایی اسیران
۵۲	۳-۴-۶. گسترش قلمرو (کشورگشایی)
۵۳	۳-۴-۷. رفع مزاحمت مزاحمان
۵۳	۳-۴-۸. به دست آوردن تاج و تخت شاهی
۵۴	۳-۴-۹. کمک به دیگران
۵۴	۳-۴-۱۰. قزون‌خواهی شاهان
۵۴	۳-۴-۱۱. ترویج دین و آیین
۵۵	۳-۴-۱۲. سرپیچی از پرداخت باج

۵۶	۳-۴-۱۳. دفع ظلم و ستم ستمکاران
۵۶	۳-۴-۱۴. شکار و تفریح
۵۶	۳-۴-۱۵. به دست آوردن شیء خاص
۵۷	۳-۴-۱۶. سوء تفاهم
۵۷	۳-۴-۱۷. سایر علل و انگیزه‌ها
۵۸	۵. نبرخ نبرد در شاهنامه
۵۸	۱-۵-۱. نبرد فیزیکی
۵۹	۳-۵-۱-۱. نبرد تن به تن
۶۲	۳-۵-۲. نبرد گروهی
۶۴	۳-۵-۱-۲. نبرد دسته‌ای
۶۵	۳-۵-۱-۴. نبرد با نفر مقابل گروه
۶۵	۳-۵-۱-۵. نبرد یک نفر در مقابل دسته
۶۵	۳-۵-۱-۶. نبرد دسته در مقابل گروه
۶۵	۳-۵-۲. نبردهای غیر فیزیکی
۷۰	۳-۶-۱. وسایل و تجهیزات نبرد
۷۲	۳-۶-۱. فیل
۷۳	۳-۶-۲. منجنیق و عراده
۷۳	۳-۶-۳. درفش
۷۷	۳-۶-۴. اسب
۷۸	۳-۶-۵. صندوق و گردونه
۷۸	۳-۶-۶. بیر بیان
۷۹	۳-۶-۷. آتش
۷۹	۳-۶-۸. خندق
۸۰	۳-۶-۹. کشتی و قایق

۱۰۵	- اولاد
۱۰۵	- اولاد غندی یا پولاد غندی
۱۰۶	- بید
۱۰۶	- سنجه
۱۰۶	- خروزان
۱۰۷	۳-۱. ابریمن
۱۱۱	۲-۱. اژدها
۱۱۶	ملت اژدها کشی در شاهنامه
۱۱۶	وسایل یاد با اژدها در شاهنامه
۱۱۹	اژدها کشان شاهنامه
۱۲۴	۲-۵. طلسم و جادو
۱۲۸	۲-۶. سیمرغ
۱۳۰	نقش سیمرغ در نبردهای شاهنامه
۱۳۳	۲-۷. سروش
۱۳۶	سروش در شاهنامه
۱۳۷	۲-۸. رخس
۱۴۰	۲-۹. روین تنی
۱۴۱	نگاهی به مهمترین روین تنان اساطیر جهان
۱۴۲	- آشیل
۱۴۲	- آریاس
۱۴۳	- زیگفرید
۱۴۳	- کریشنا
۱۴۳	- بالدر
۱۴۴	- مینوس

۱۴۴	- تالوس
۱۴۵	- سوسکروکو و باترادس
۱۴۶	- اسفندیار
۱۴۷	- نحوه‌ی رویین تنی اسفندیار
۱۴۸	۲-۱۰. بیر بیان
۱۵۲	۲-۱۱. پیش گویی و پیش گویان و منجمان
۱۵۵	۲-۱۲. تقدیر و سرنوشت
۱۵۹	۲-۱۳. اقوام و ملل شگفت انگیز
۱۵۹	۲-۱. نرم پایان
۱۶۰	۲-۱۳. م خواران
۱۶۰	۲-۱۱-۳. گرگستان
۱۶۰	۲-۱۴. وسایل و تزیینات ماورائی
۱۶۰	۲-۱۴-۱. تیر گز و آواز
۱۶۳	۲-۱۴-۱. جام جهان بین
۱۶۴	۲-۱۴-۲. مهره‌ی شفا بخش
۱۶۴	۲-۱۴-۳. زنجیر بهشتی
۱۶۵	۲-۱۵. کرم شگفت انگیز
۱۶۵	۲-۱۶. تعبیر خواب
۱۶۶	۲-۱۵. میش اهورایی
۱۶۷	بیوست (فهرست نبردهای شاهنامه)
۱۹۵	فهرست منابع و مآخذ

شاهنامه دریای بیکرانی است که هر چند پژوهش‌های بیشتری پیرامون آن انجام می‌شود، باز زوایایی دارد که ناکاویده می‌ماند و نیاز به بررسی و واکاوی دارد. حتی می‌توان زوایای کاویده و بررسی شده‌ی آن را با دیدی تازه‌تر و از نگاهی دیگر کاوید و بررسی کرد. چنان که بررسی‌های پیشین چیزی از ارزش‌ها و تازگی‌های تحقیقات بعدی کم نمی‌کند و تحقیقات بعدی نیز پژوهش‌های پیشین را یک‌سره از اعتبار نمی‌اندازند؛ لذا جا دارد، جهت عمق بخشیدن به تحقیقات انجام شده پیرامون شاهنامه تمام سوی‌ها و روی‌های آن دوباره و چند باره بررسی و تجزیه و تحلیل گردد. «ساختار حاضری» به عنوان قطره‌ای از دریا در همین راستا به رشته‌ی تحریر درآمده است و نگاهی دوباره دارد، به «ساختارشناسی نبردهای شاهنامه و در پی استخراج و تحلیل بسامدی عناصر گوناگون ساختار نبردهای شاهنامه است، بدان امید که گرهی از مشکلات شناخت شاهنامه باز کند و زمینه‌ساز تحقیقات بعدی پیرامون نبردهای شاهنامه باشد.

گفته شد، این نوشتار به دنبال بررسی «ساختار» (Structure) نبردهای شاهنامه است. هر چند نمی‌توان تاریخچه‌ی بحث‌های ساختارگرایی را در جایی روشن کرد؛ اما به طور مشخص از دهه‌ی چهارم قرن بیستم به بعد و در واقع بعد از ظهور «ساختارگرایی» روسی (Formalism) به عنوان وجهه‌ی غالب در تحقیقات ادبی درآمده است. توجه داشت که ساختارگرایی فقط در تحقیقات ادبی خود را نشان نداد؛ بلکه در همه‌ی زمینه‌های تحقیقات علمی از روانشناسی گرفته تا معماری و غیره خود را نشان داد و به عنوان رویکردی جدید در علوم واقع شد. شاید بتوان بارزترین نمود آن را در تحقیقات ادبی در کار «ولادیسلاف پروپ» (Vladimir Propp) در بررسی «قصه‌های پریان» (Fairy Tale) روسی در کتاب «ساختارشناسی قصه‌های پریان روسی» (Morphology of Fairy Tale) جست؛ اما ساختارگرایی در سایر تحقیقات مورد توجه واقع شد و به صورت وجهه‌ی غالب درآمد.

در تحقیقات ادبی کشور ما نیز ساختارگرایی با تأخیری حدود ۵۰ ساله خود را نشان داد و می‌رود تا به وجهه‌ی غالب در تحقیقات ادبی کشور تبدیل شود و خیل عظیم دانشجویان و پژوهشگرانی که بدین گونه تحقیقات علاقه نشان می‌دهند، گواه بر این مدعاست.

شاهنامه کارنامه‌ی دلاوری مردان و زنان مبارزی است که جان خود را بر طبق اخلاص نهاده‌اند تا از کیان ملی و سرزمین و آب و خاک آن و درواقع از هستی خویش دفاع کنند. آنان کوشیدند تا نام ایران و ایرانی زنده بماند و هرآنچه داشتند، گذاشتند و گذشتند. ساختار این نبردها بیانگر اندیشه‌ها آرمان‌ها و نحوه‌ی زندگی آنهاست.

این نوشتار به بررسی عناصر ساختار نبردهای شاهنامه می‌پردازد و در دو فصل تنظیم شده است؛ فصل اول پیرامون ساختار رزمی نبردهای شاهنامه است و عناصر اصلی ساختار نبردها را بررسی می‌کند. فصل دوم به بررسی نقش عناصر طبیعی و ماوراءطبیعی در نبردهای شاهنامه اختصاص یافته است و با تجزیه و تحلیل عناصر طبیعی و ماوراءطبیعی نقش آنها را در ساختار نبردها مشخص نموده و نشان داده است، این عناصر چه جایگاهی در ساختمان نبردهای شاهنامه دارند. در ادامه فصلی از نبردهای شاهنامه به همراه عناصر اساسی آنها آمده است. تا اگر خواننده در حین مطالعه نیاز پیدا کرد مراجعه‌ی به این فهرست از مراجعه‌ی به متن شاهنامه بی‌نیاز گردد.

در خاتمه باید اذعان نمود که قصه‌ها و اشتهای در هر اثر ساختمانی دست بشری وجود دارد و این نوشتار نیز از این قاعده مستثنی نیست. قطعاً کاستی‌ها و نواقص بسیاری در آن وجود دارد. علی‌الخصوص قلمت سرمایه‌ی علمی و ادبی نگارندگان مزید بر علت است؛ لذا در وهله‌ی اول از خوانندگان امید دارد، ذیل عفو و اغماض بر خطاها و آن پویشاند و در گام بعد انتظار دارد موارد کاستی را از سر دوستی و محبت به مؤلفین منتقدان و نویسندگان تا در چاپ‌های بعدی ان‌شاءالله اصلاح گردد و خود را مادام العمر رهین لطف آنان بدانند.

مؤلفان

پاییز ۱۳۹۲